

Aydın, S. (2020).Zorunlu Eğitim Çağındaki Mülteci Öğrencilerin Eğitime Entegrasyonu: Kanada Örneği. Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED), *Cilt* (sayı), **-*.

Geliş Tarihi: 30.06.2020

Kabul Tarihi: 20.10.2020

ZORUNLU EĞİTİM ÇAĞINDAKİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİME UYUM SÜRECİNDE TÜRKİYE VE KANADA UYGULAMALARI

Semra AYDIN

ORCID ID: 0000-0002-1670-9677

ÖZET

Bu çalışmada son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu göçmen ve mülteci sorunsalına eğitim alanındaki uygulamalar perspektifinden bakılmıştır. Son yıllarda Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı yoğun göç akını nedeniyle gerek göçmen ve mülteci öğrencilerin yeni yaşamlarına uyum sorunları, gerekse ev sahibi öğrencilerin bu duruma uyumlu hale getirilebilmesi için bazı örnek uygulamalar üzerinde durulmuştur. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, ülkemizdeki zorunlu eğitim çağındaki mülteci ve ev sahibi öğrencilerin eğitim sistemi içerisinde yaşadıkları uyum problemleri dikkate alınarak Kanada 'da yapılan örnek uygulamalar ışığında çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Kelimeler : Mülteci, eğitim, uyum.

THE PRACTICES OF TURKEY AND CANADA IN PROCESS OF EDUCATIONAL HARMONY OF THE REFUGEE STUDENTS AT THE AGE OF COMPULSORY EDUCATION

ABSTRACT

In this study, the refugee and immigrant problem facing with Turkey in the recent years is examined through the perspective of educational practices. During the recent years, due to the influx of migration facing Turkey, some sample practices are presented to either the problems of immigrant and refugee students in their new lives, or the harmony of the host students in this situation. This work is formed according to qualitative method, document analyze technique. The aim of this study is to present solution proposals to our country based on the sample practices applied in Canada to the refugee and host students at the age of compulsory education according to harmonial problems.

Key Words : Refugee, education, harmony.

1.PROBLEM DURUMU

Yüzyıllardan beri insanların doğup büyüdüğü yerlerden çeşitli sebeplerle ayrılıp yer değiştirdikleri gerçeği her toplumu etkilemiştir. Yaşanılan bölgenin içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına cevap verememesi, toplumsal veya ırksal farklılıklar, ekonomik veya demografik nedenler ve son yıllarda ülkemiz ve tüm Dünya ülkelerinin yüz yüze geldiği savaşlar; bu yer değiştirmelerde etkili olmuştur. İnsanlar geçmişten günümüze kadar daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek, hayat standartlarını yükseltmek, baskı ve karmaşa yaratan ortamlardan uzaklaşmak ve kendilerini ortamlarda yaşayabilmek amacıyla kentten kente, bölgeden bölgeye veya ülkeden ülkeye göç etmek ve yer değiştirmek durumunda kalmışlardır. Daha güvenli buldukları yeni bir topluluk hareketi olarak da tanımlanabilen göç hareketleri, bir toplumsal uyum sürecini de beraberinde getiren bir olguya dönüşmektedir. Daha geniş kapsamlı bir göç tanımı yapılacak olursa; bir yerden başka bir yere yapılan, sosyo-kültürel, politik ve bireysel dinamiklerden etkilenen, kısa, orta ve uzun vadeli olabilen bu eylemin, geriye dönüş planlı veya sürekli yerleşim hedefi güden bir yer değiştirme hareketi olduğu anlaşılmaktadır (Yalçın, 2004: 2).

İnsanlar taşınır eşyalarının yanı sıra kendi kültürel ve toplumsal birikimleri ile birlikte göç etmektedirler. Özellikle kitlesel olarak yapılan göçlerde göç edenlerin çoğunlukla bir arada yaşaması ve kendi kültürlerindeki alışkanlıklarını gittikleri yerlerde de devam ettirir olmaları, kültürlerin birbirinden etkilenmelerini kaçınılmaz kılmıştır.

Mevcut çalışmada son yıllarda Orta Doğu 'da yaşanan savaş ve çatışmalar nedeniyle ülkelerinden Türkiye'ye mülteci, göçmen veya sığınmacı olarak gelen zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitime nasıl uyum sağladıklarını inceleyip bu durumu daha iyi hale getirebilmek için ne gibi düzenlemeler yapılabileceği hususunda dünya genelinde bu konuda en iyi örnek olarak kabul edilen Kanada'da yapılan uygulamalar dikkate alınarak Türkiye'de neler yapılabileceğine dair öneriler sunulması hedeflenmiştir. Bu çalışma ile tüm bu karşılıklı etkileşimin iki boyutu olarak görülen mülteci öğrenciler ve ev sahibi öğrencilerin eğitim sistemi içerisinde uyumlu hale getirilebilmesi için şu alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kanada'da mülteci öğrencilerin eğitime uyumlu hale getirilebilmesi için neler yapılmaktadır?
2. Türkiye'de mülteci öğrencilerin eğitime uyumlu hale getirilebilmesi için neler yapılmaktadır?
3. Türkiye'de ev sahibi öğrencilerin mülteci öğrencilerle birlikte eğitim görme sürecine uyum sağlayabilmeleri için neler yapılabilir?

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, özellikle son yıllarda Orta Doğu'da yaşanan savaşlar ve güvensiz yaşam koşullarından kaynaklanan ve Türkiye'nin son günlerde en önemli gündemi haline gelen göç ve mültecilere yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda eğitim sistemi içerisinde yer bulmaya çalışan zorunlu eğitim çağındaki çocukların en az hasarla eğitim hayatlarına devam edebilmeleri hususunda önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma kapsamında dünya genelinde mülteci öğrencilerin eğitim sistemine uyumu konusunda Dünyada en iyi örnek olarak kabul edilen Kanada'daki zorunlu eğitim çağındaki mülteci öğrencilerin eğitime uyumu konusundaki örnek uygulamalar incelenmiştir. Bu örnek uygulamalar ekseninde Türkiye'deki zorunlu eğitim çağındaki mülteci öğrencilerin eğitimdeki uyum sürecine yönelik öneriler sunulması hedeflenmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Dünyanın içinde bulunduğu ekonomik kriz ve çeşitli güç savaşları nedeniyle yaşanmakta olan savaş ve çatışmalar, insanların yüzyıllardır yaşamakta olduğu bazı coğrafyalardan taşınması ve göç etmesi gerçeğini gündeme getirmiştir. Gittikçe küresel bir sorun haline gelen göç olgusu yetişkinlerden çok eğitim çağındaki çocukları etkilemektedir. Yeni bir çevreye, yeni bir coğrafyaya ve yeni bir hayata uyum sağlamaya çalışan çocuklar, tüm bunların yanı sıra eğitim hayatlarına da kaldıkları yerden devam etme mücadelesine girmektedirler.

Bu durum ev sahibi konumunda olan akranları için de ayrıca bir uyum sorunu meydana getirmektedir. Ev sahibi öğrencilerimizin de kendilerinden farklı bir dil konuşan ve farklılıklarıyla birlikte yaşamak durumunda kaldıkları mülteci öğrencilerle uyum sağlamaları için bazı düzenlemeler gerekmektedir. Kısaca mültecilerin eğitime entegrasyonu konusunda hem mülteci öğrencilerin hem de ev sahibi öğrencilerin uyum süreci dikkate alınmalıdır.

Bu çalışma, Kanada'daki kanıtlanmış iyi uygulamalar dikkate alınarak Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitim hayatını daha verimli hale getirilmesine ışık tutması, küresel bir sorun haline gelen göç olgusunun zorunlu eğitim çağındaki mülteci öğrencilerin üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmek ve engel teşkil eden bu duruma yönelik çözüm önerileri sunması açısından önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Zorunlu eğitim çağındaki mülteci öğrencilerin eğitime uyumlu hale getirilebilmesine yönelik çözüm önerileri sunmayı hedefleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi modeli kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelenmesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belge yoksa tarih de yoktur (Boğdan ve Biklen'den Aktaran: Metin, 2011). Doküman incelemesinde temel amaç; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Doküman incelemesi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir çalışmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: Eğitim alanında ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler, vb. (Madge'den Aktaran: Metin, 2011).

Mevcut çalışmada bu aşamalar dikkate alınmış, konuya kaynaklık edeceği düşünülen dokümanlar araştırılmış, incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu çerçevede Kanada'daki mülteci öğrenciler eğitime uyumlu hale getirilirken yapılan uygulamalar ve aşamaları incelenmiş olup Türkiye için önerilerde bulunulması hedeflenmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verilerin toplanması amacıyla T.C. Anayasası, Mülteci ve Göçmen Kanunları, 1951 Cenevre Sözleşmesi, Anayasal düzenlemeler, Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistik Raporları, ülkeler arası düzenlenen göç ve mülteci antlaşmaları, OECD Raporları, tüzük ve yönetmelikler incelenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili basılı kitap ve makaleler incelenip alan yazındaki veriler taranmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Türkiye'de Mülteci Öğrencilerin Eğitime Uyumlu Hale Getirilmesi İçin Yapılması Gerekenler İle İlgili Bulgular

3.1.1 Türkiye ve Göç Olgusu

Uluslararası göçmen ve mültecilerin tarihsel süreçte Türkiye'yi seçme nedenlerinin oldukça çeşitli olduğu görülmektedir. Bu nedenler içinde Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan birbirinden farklı ülkeler, hatta kıtalar arasında bulunmasının en temel faktör olduğunu söylemek mümkündür (Deniz, 2014). Coğrafi konumu ve kültürel çeşitliliği göç alma konusunda Türkiye'yi yakın çevre ülke halkları için birinci sıraya taşımaktadır.

Türkiye'nin sınırında yaşanan çatışmalar hem ülkemizin duyarsız kalamaması sonucunu doğurmuş hem de pek çok sığınmacı için Türkiye'yi ya sığınılan ülke ya da sığınılacak ülkeye geçiş için transit bir yol haline getirmiştir.

Özellikle Türkiye'nin Afrika, Asya, Avrupa kıtaları ve Ortadoğu ülkeleri ulaşım güzergâhlarında bulunması göç konusunda Türkiye'yi önemli bir ülke konumuna taşımaktadır. (Kandemir, 2018). Kısaca, Türkiye jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle bu güne dek pek çok kitlesel göç hareketinin hedefi olma durumu ile karşı karşıya gelmiştir.

Ancak özellikle göçmen tercihlerine göre Türkiye'ye bakışı değerlendirme açısından uluslararası göçmenlerin ülkemizi tercih etme nedenlerini Türkiye'yi kaynak, transit veya hedef ülke olarak nitelendirerek incelemek mümkündür. Bu nitelendirme çerçevesinde Türkiye dış ülkelere göç eden vatandaşları nedeniyle "kaynak ülke"; kendisine doğru dış ülkelere yönelen göç kapsamında "hedef ülke"; ve son olarak gelişmiş ve refah seviyesi yüksek olan Avrupa'ya açılan kapı olması nedeniyle "transit ülke" olarak Türkiye uluslararası göçmenlerin tercih ettikleri ülke konumuna gelmiştir (Buz, 2008). Türkiye'nin Avrupa'ya ve pek çok ülkeye açılan kapı olarak görülmesi, ülkemizi yaşam standartlarını iyileştirmek isteyenler ve başka ülkelere göç etmek isteyenler için geçiş yolu durumuna getirmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde göç olgusunun Türkiye için alışılmış bir durum olduğu kabul edilse de; bu durum milyonlarca mültecinin ilk varış noktası haline gelen Türkiye için büyük toplumsal ve ekonomik sorunlar meydana getirmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre; 2016 yılında Türkiye'de kısa dönem ikamet izni ile bulunan 244.034 yabancından, Irak vatandaşları 34.909 kişi ile ilk sırada, Suriye vatandaşları 33.247 kişi ile ikinci, Afganistan vatandaşları 14.742 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016:41). Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı'nın verileri incelendiğinde ise; 2016-2017 eğitim-öğretim yılında toplam 232.714 yabancı öğrencinin ülkemizde eğitim aldığı görülmektedir. Bunlardan Suriye vatandaşları 166.482 kişi ile ilk sırada, Irak vatandaşları 23.971 kişi ile ikinci, Afganistan vatandaşları ise 12.782 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016 :46).

İstatistiki verilere bakıldığında ve Türkiye'de her geçen yıl çoğalan mülteci sayısı incelendiğinde azımsanmayacak rakamlar göze çarpmaktadır. Bu durum da hem toplumsal alanda hem de eğitim alanında bazı düzenlemeleri kaçınılmaz kılmıştır.

3.1.2. Türkiye'nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Politikaları

Türkiye'nin var olduğu günden beri coğrafi konumu ve kozmopolit kültürel dokusu nedeniyle göç almak konusunda tecrübeli olduğu söylenebilir. Sanayileşme ve iş imkanları konusunda da daha cazip görünen bazı ülkelere belirli dönemlerde yoğun göç verdiği de ayrı bir gerçektir. Türk halkı; ülkeye gelen farklı kültürleri bir arada barındırma konusunda tecrübeli olduğu gibi, göç edilen yerlerde de farklı kültürlerle bir arada yaşayabilen dokuda olduklarını söylemek mümkündür. Dolayısıyla göç verme ve alma konusunda Türkiye'nin deneyimli bir ülke olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Türkiye'nin uluslararası göç ve mültecilere yönelik politikaları kronolojik olarak incelendiğinde bu dönemleri; 1923-1950 dönemi; 1950-1980 dönemi; 1980-2000 dönemi; 2000-2013 dönemi ve son olarak 2013-2017 dönemi şeklinde beş grupta toplamak mümkündür (Kandemir, 2018). Bu tarihsel gerçekliğin, Türkiye'nin yoğunluklu olarak göç verdiği ve göç aldığı dönemler ile paralel olduğu görülmektedir.

Cumhuriyetin kurulduktan sonra geçen 1923-1950 yılları arasında ulus devlet inşa etme politikasının da bir parçası olarak Türkiye Müslüman Türk kökenlilerin göç ettiği bir ülke konumunda kalmayı tercih etmiştir (İçduygu, 2014: 95). Bu dönemin en önemli gerçeği olan Türk Yunan Mübadelesi, bu yıllardaki göç alma durumuna bir örnektir. Türkiye'nin göç konusundaki ikinci dönem ise 1950-1980 arası dönemdir. Türkiye'den özellikle 1960'lı yıllarda başlayan ve 1970'li yıllara kadar devam başka ülkelere göç verme durumu göze çarpmaktadır. Bu dönem daha iyi iş imkanları ve ekonomik sebeplerle göç eden insanları gündeme getirmektedir. Daha dışa açık hale gelen Türkiye, bu dönemde göç veren bir ülke haline getirmiştir.

Üçüncü dönem 80'li ve 90'lı yılların sonuna kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde ekonomik anlamda daha liberalleşen ve gelişen Türkiye'nin hem göç alan hem de transit geçişlerde başta olmak üzere Avrupa ülkelerine Asya'dan sığınmacıların geçiş yaptığı bir ülke haline dönüştüğü söylenebilir (Toksöz, 2012: 18). Bu dönem ise, Türkiye'nin hem göç verdiği hem de kendisinden daha az gelişmiş ülkelere göç almaya başladığı dönemdir. Liberal ekonomi anlayışının toplumda yerleşmesi ve devlet politikalarında yer alması nedeniyle Türkiye'de yatırım yapma ve iş imkanlarından faydalanma gibi sebeplerle göç almaya başladığı dönemdir. Ayrıca, Avrupa ülkelerine yoğun olarak göç vermeye başlayan Türkiye, diğer komşu ülkeler için de Avrupa'ya geçiş için varılması gereken ilk eşik olarak görülmeye başlanmıştır.

Dördüncü dönem ise 2000 yılından sonra Suriye iç savaşının ortaya çıkmasıyla başlayan dönemdir. Bu dönemde artık küresel dünyada ekonomik açıdan yerini almaya başlayan ve güçlenen Türkiye, sürekli çatışmalar ve

istikrarsızlıklarla sarsılan Orta Doğu bölgesindeki halk için hedef ve transit geçiş ülkesi haline gelmiştir. Komşu ülkelerin aksine refah seviyesi her geçen gün gelişmekte olduğu gözlemlenen ve yeni iş imkanları ile göze çarpan Türkiye, göç alma hususunda ciddi bir hedef oluşturmaya başlamıştır. Bu göç dalgası ise Türkiye'nin artık geçici çözümler ve uygulamalar yerine daha kapsamlı ve gelişmiş yasal düzenlemeler yapmasını gerektirmiştir.

Son yıllarda ise Türkiye, mülteci ve göçmenlerin yasal statüsü ve bu göç dalgasının en büyük gerçeği haline gelen yasa dışı göç ile mücadele konusunda 4 Nisan 2013 tarihinde 6458 No'lu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkartmıştır. Böylece Türkiye, içinde bulunduğu göç akımını düzenleyebilmek ve kayıt altına alabilmek adına uluslararası göçle ilgili bir takım yapısal ve hukuki düzenlemeler yapmıştır. Ancak yapılan düzenlemelerin mültecilerin toplumda istihdam edilmesi açısından yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'ye gelen mültecilerin herhangi bir kıstasa dayalı olarak alınmayışı, ülke içinde gerekli hizmetin sağlanamaması, toplumun bu duruma hazırlıklı olmayışı ve özellikle de zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerin topluma ve eğitim sistemine entegrasyonu konularına ihtiyacı karşılayacak nitelikte gerekli düzenlemelerin yapılmayışı Türkiye'nin mültecilerin sorununa çözüm getirmek adına önemli adımlar atmaması gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Bahsi geçen konuda çok kültürlü toplumsal yapısı ile dikkat çeken ve göç olgusu üzerine inşa edilmiş bir ülke olan Kanada'daki mülteci uygulamalarına ve bu durumun eğitime yansımalarını incelemek, Türkiye'ye çözüm önerileri sunmak adına büyük öneme sahiptir.

3.1.3. Türkiye'de Mülteci Öğrencilerin Eğitime Entegrasyonu

Son yüzyılda Orta Doğu'da yaşanan şiddetli çatışma ve istikrarsız ortamda günlük yaşantısına sağlıklı olarak devam edemeyen insanlar, can güvenliklerini garanti altına alabilmek amacıyla çeşitli bölgelere göç etmek durumunda kalmışlardır. Türkiye bu doğrultuda en yakın ve güvenli bölge olarak görülmektedir. Türkiye'nin komşu ülkelerdeki sivil halk için 'açık kapı' politikası uygulaması da göç konusunda ülkemizi cazip hale getirmiştir.

Yoğun göç gerçeğinin etkisi altında kalan Türkiye, toplumsal hayatı düzenleyebilmek amacıyla yasal bazı düzenlemeler yapmıştır ve hala yeni güncellemeler yapılmaktadır. Eğitim çağındaki mülteci öğrenciler de bu gerçeğin içinde kendilerini idame etmeye çalışmaktadırlar.

Göç ettikleri ülkelerde eğitimlerini yarıda bırakıp Türkiye'de eğitimine devam etmesi gereken mülteci çocukların eğitim hayatına devam edebilmesi hem Türkiye için hem de bu çocukların geleceği için hayati önem taşımaktadır. Çünkü okullarıyla olmayan her çocuk toplumun dışına itilmeye, yeteneklerinin gelişmesinin engellenmesine mahkum olacaktır ve en kötüsü de radikal gruplara yönelme riski taşımaktadır.

Türkiye göç akımının başlangıcında sayı olarak bu kadar yüksek rakamlarda mülteci beklemediği için ön hazırlık içerisinde de olmamıştır. Zamanla kendi ülkelerinde istikrarın sağlanacağı ve geri döneceği var sayılan mülteciler yerleştirildikleri kamplarda oluşturulan GEM olarak bilinen Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitimlerine devam etmekteydi. Kamplarda değil de diğer illerde ikamet eden mültecilerin ise 'geçici sığınmacı' adı altında denkliği uygun görülen okullarda misafir öğrenci gibi eğitim görmeleri sağlanmıştır. Bu dönemde YOBIS adıyla oluşturulan Yabancı Uyruklu Öğrenci Bilgi Sistemi her ne kadar resmi bir sürecin başlangıcı olarak görülse de işlevsel bir uygulama olmamıştır. Sistematik olarak devlet kontrolü ve desteğinin hissedilir olmadığı bu süreçte okullar yerel imkanlar ve öğretmenlerin özverili çalışmaları yoluyla geçici sığınmacı olan mülteci öğrencilere ev sahipliği yapmışlardır. Öğrencilerin yazılı, performans notu ve ilgili tüm evrak ve bilgileri yabancı öğrenci kayıt zarfı adı verilen zarflarda okul yönetimleri tarafından muhafaza edilmiştir ve her dönem sonunda İl Millî Eğitim Müdürlüklerine sisteme işlemek üzere teslim edilmiştir. Ancak giderek artan mülteci öğrenci sayıları da dikkate alınarak MEB 2014/21 sayılı 'Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri' genelgesiyle mülteci öğrencilere yönelik eğitim öğretim hizmetlerini detaylı olarak standardize etmiştir. Bu anlamda 2016 yılından itibaren GEM'lerin kapatılması ve mültecilerin devlet okullarına uyumlu hale getirilebilmesi için yasal, somut adımlar atılmaya başlanmıştır. (Özcan, A. S. 2018).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın Hayat Boyu Öğrenme Biriminin çalışmaları kapsamında yapılan düzenlemeler ve güncellemeler ile birlikte mülteci öğrencilerin okullara kayıtları, denkliği uygun görülen sınıf seviyesi ve adrese dayalı sistem de göz önünde bulundurularak ilgili okullara yapılmaktadır.

Semra AYDIN

MEB'in 26 Eylül 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu genelgesi Suriyelilerin eğitimiyle ilgili bu zamana kadar yayımlanan en kapsamlı belge konumundadır. Bu genelge uygulamada var olan faaliyetleri bir standarda bağlaması, ortak hareket etmeyi gerektirmesi, kamp içiyle birlikte kamp dışını da kapsamı ve üniversite öğretimine de değinmesi bakımından önem arz etmektedir. genelgede; kamplardaki Suriyelilerin temel eğitimleriyle ilgili amaç, planlamalar, uygulanacak programlar, sorumluluk ve görevlendirmeler belirtilmiştir. Genelgede kampların dışında kalan Suriyelilerden oturum izni olanların 16 Ağustos 2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge kapsamında kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanacağı belirtilmiştir. Ancak asıl büyük kısmı oluşturan kampların dışında kalanlardan geçici oturum izni olmayanların eğitimlerinin 26 Nisan 2013 tarihli MEB genelgesinde faaliyetlerinin bulunduğu ifade edilen yerel yönetimlerle, gönüllü ulusal ve uluslararası kuruluşlara bırakıldığı anlaşılmaktadır.(Seydi, A.R. 2014:31,267-305).

Ancak, uygulamalardaki mevcut iyileştirmelerin ve mülteci öğrencilerin eğitim sistemindeki yerinin önemi konusundaki önlem ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi uzun zaman almıştır. Ayrıca bu süreçte konunun birinci muhatabı olan okul yönetimleri ve öğretmenlere yönelik bilgilendirme ve standartları oluşturulmuş yönlendirmeler eksik kalmıştır

Ülke çapında mülteci eğitimi hakkında yapılan çalışmalar ve izlenecek yol ve yöntemlerle ilgili bilgilendirmelerin yetersizliği, yönetici ve öğretmenlerin kendi formasyon bilgileri dahilinde kısıtlı kalmıştır. Mülteci öğrenci ve velilerin Türkçe dil yetersizlikleri, maddi olanak kısıtlılıkları, toplumsal uyum problemleri gibi nedenler hem mülteci öğrencileri hem de öğretmenleri zorlu bir eğitim süreci ile baş başa bırakmıştır.

Son yıllarda ülke çapında yaygınlaştırılmaya çalışılan 'kapsayıcı eğitim' seminerleri, konu ile ilgili iyi örneklerin yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi ve okullarda 2019 yılı itibariyle uygulanmaya başlayan Türkçe dil yeterlilik sınavlarının zorunlu hale getirilmesi, bu sınavları geçemeyen mülteci öğrencilerin 'Yabancı Uyruklu Öğrenci Uyum Sınıfları'na yönlendirilmesinin başlanması, konu ile ilgili iyileştirme çalışmalarına örnek oluşturmaktadır.

3.2. Türkiye'de Ev Sahibi Öğrencilerin Mülteci Öğrencilerle Birlikte Eğitim Görme Sürecine Uyum Sağlayabilmeleri İçin Yapılması Gerekenlere Ait Bulgular

Göç akımı ile karşı karşıya kalan ülkemizde mültecilere yönelik düzenlemeler yapılmaya çalışılırken, ev sahibi halkın da bu sürece uyum sağlamaya çalışması da Türkiye'deki mülteci sorununun başka bir boyutu olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin mültecilerin ilk uğrak noktası olarak görülmesi ve açık kapı politikasıyla da desteklenmesi durumunun sonucundan en çok da ev sahibi halk etkilenmiştir.

Aynı durum eğitim sahasındaki ev sahibi öğrenciler için de kaçınılmaz olmuştur. Okullarda giderek artan mülteci öğrencilerin varlığı, ev sahibi öğrenciler için de uyum çalışmalarının gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Okullardaki mevcut mülteci öğrencilerle birlikte eğitim öğretim görmek durumunda olan ev sahibi öğrencilerin bu duruma uyumu ve farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik çalışmalara bakıldığında, ancak öğretmenler ve okul yönetimleri bünyesinde yapılan bireysel çalışmalar ve rehberlik hizmetlerinin olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Ev sahibi öğrencilerin mülteci öğrencilerle birlikte eğitim görme sürecine uyumlu hale getirilebilmesi için yapılan çalışmalar hususunda; mülteci öğrencilere yönelik empati kurmalarının sağlanması, sorun yaşandığında tarafsızlık ilkesi dikkate alınarak olumlu ve yapıcı çözümler bulunmaya çalışılması, çeşitli bilgilendirme seminerleri hazırlanması ve sınıf içi kapsayıcı eğitim faaliyetleri düzenlenmesi gibi düzenlemeler örnek oluşturulabilir.

3.3. Kanada'da Mülteci Öğrencilerin Eğitime Uyumlu Hale Getirilebilmesi İçin Yapılanlar İle İlgili Bulgular

3.3.1. Kanada ve Göç Olgusu

Kanada, 16. Yüzyıldan itibaren Avrupa ülkeleri ve Amerika başta olmak üzere pek çok ülkeden göç olarak bugünkü şeklini almıştır. Bölgede ilk yerleşik, ev sahibi olarak nitelendirebileceğimiz halk, zamanla bölgede yaşanan çatışma ve istilalar sonucunda, giderek nüfus olarak azalmaya başlamışlardır. 17.yüzyılda kıtada yaşanan çatışmalar ve istilalar sonucunda bölge ilk olarak Fransızların, daha sonra da İngilizlerin hakimiyeti altına girmiştir.

Ayrıca Amerikalılar 1775 ve 1812 yıllarında Kanada'yı iki defa işgal etmeye çalışmış ikisinde de yenilmiştir. Özellikle ABD'nin bağımsız bir ülke olarak İngiltere Kraliyeti'nden ayrılması üzerine İngilizlere bağlılıklarını kaybetmek istemeyenlerin Kanada topraklarına yerleşmesi Kanada'nın kuruluşu açısından anılması gereken önemli tarihi olayların başında gelmektedir (Dewing'den Aktaran: Başaran, 2017). Dolayısıyla Kanada'nın ülke olarak meydana çıkmasıyla birlikte bir göç merkezi olarak cazip bir bölge olması kaçınılmaz olmuştur. Yani diğer bir ifadeyle, ülkenin özerk bir devlet olarak kuruluşu, göç olgusuyla eş zamanlı olarak gelişmiştir.

Kuruluşundan itibaren farklı milletlerin bir arada bulunduğu bir ülke olması nedeniyle yasal düzenlemelerini de göç ve göçmen odaklı şekillendirmişlerdir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası düzeyde göç politikası düzenlemeleri ile dikkat çekmiştir. Sonrasında ise ülkenin ihtiyaç açığı olan istihdam olanağı sağlanabileceği alanlarda göçmen almaya başlaması da ülkeyi, daha iyi bir yaşam kaynağı olarak gören göçmen ve mülteciler için cazibeli hale getirmiştir.

Özetle ifade etmek gerekirse, Kanada kuruluş aşamasından günümüze kadar farklı milletlerin farklılıklarıyla birlikte bir arada yaşamasına örnek teşkil edecek bir ülke olması nedeniyle günümüzde hala göçmen ve mülteciler için cazip bir ülke konumundadır. Geliştirilen göçmen yasası ve hali hazırdaki 'Puan Sistemi' uygulamasıyla, göçmenlerin ülkeye taşınmasıyla birlikte istihdamının güvence altında olacağını bilmesi, yasal olarak haklarının belli olması gibi gerekçeler de Kanada'yı hedef ülke durumuna getirmektedir.

3.3.2. Kanada'nın Çok Kültürlülük Politikası

Küreselleşen dünyada, tüm toplumlar her geçen gün kültürel açıdan daha da zenginleşmektedir. Özellikle uluslararası göçün küresel düzeyde artması, ulaşım ve iletişim olanaklarının da kolaylaşmasıyla birlikte insanlar, giderek birbirine yakınlaşmakta ve homojen bir devlette çok farklı millet ve toplumlar heterojen bir şekilde birleşmektedir (Bağlı ve Özensel, 2005: 42-43). Dünya genelinde yaşanan savaşlar, baskılar, ve ekonomik

çalkantılar nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanlar, yaşamaya başladıkları farklı ülkelerde ve farklı kültürel dokularda bir arada yaşama mücadelesine girmektedirler.

Çok kültürlülük, farklı dini, kültürel veya etnik kökene sahip insan gruplarının tek bir toplum düzeninde yaşama azmi ve kararlılığının adı olarak anılmıştır (Aydın, 2003: 41). Çok kültürlülük, özellikle yoğun olarak göç alan coğrafyalarda farklılıkları olmasına rağmen, birbirlerine saygı duyarak bir arada yaşama olgusudur. Toplumsal hayatta farklılıkları ile bir arada yaşama durumunda kalan insanlar, eğitim alanında da farklı din, dil ve etnik yapıya sahip olmalarına rağmen birlikte eğitim görme durumunda kalmaktadırlar.

Bu çok kültürlü doku içerisinde eğitim öğretim faaliyetlerinin yerini inceleyecek olursak çok kültürlü eğitim kavramı ile karşılaşmaktayız. Çok kültürlü eğitimin amacı öğrencilerin dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, ekonomik düzey gibi farklılıklarına bakmaksızın eğitimden eşit derecede yararlanmaları sağlamaktır (Günay ve Aydın, 2015: 2).

Gay, Banks, Nieto, Bennet ve Gorski gibi çok kültürlü eğitim üzerine çalışan isimler çok kültürlü eğitimi çeşitli şekillerde tanımlamıştır. Bu tanımların ortak noktalarında toplumdaki farklılıklara karşı saygıyı ve hoşgörüyü artırma, herkese eşit eğitim olanakları sunma, ırkçılığı ve asimilasyonu reddetme, kültürel çoğulculuğu sağlama gibi öğeler yer almaktadır. Bu amaçları sağlamaya yönelik verilen eğitim çok kültürlü eğitim olarak tanımlanmıştır (Kaya ve Aydın, 2014: 33-51). Eğitimin ayrıştırılmadan birleştirme ve fırsat eşitliği ilkesine paralel olarak hayatımıza giren çok kültürlü eğitim, küreselleşen dünyada, eğitimin en önemli unsurları arasında yerini almaktadır.

Avrupa'da ortaya çıkan ulus devlet yapılanmasının aksine, günümüz küresel dünyasında ulus devlet politikalarının bazı farklılıklarla karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Semra AYDIN

Bu değişim ve farklılaşmanın en temel sebebi ise günümüzde pek çok devletin kültürel değişiklik ve çeşitliliğe uğramasıdır. Küreselleşme ile birlikte ulus devlet anlayışının yerine farklılıklara saygı ve bağlı olunan kültürel alışkanlıkların esneklik kazanması söz konusudur. Ulus devletlerin kendilerine has olan kimlikleri, ülkesel simgeleri, konuşulan dilleri ve hatta lehçeleri göçler ve farklı kültürlerin bir arada yaşamaya başlaması nedeniyle değişime uğramaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ise çok kültürlülük olgusunun ana eksenini, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan ve ulus devleti ifade eden kültürel değerlerden farklı olarak, gündelik yaşamlarında kendilerine özgü kültürel değerlerle yaşamak isteyen kesimlerin vermiş oldukları tanınma mücadelesinin oluşturduğu görülmektedir (Anık, 2012: 118). Göç olgusu ile karşımıza çıkan farklı kültürlerin değişmek zorunda kalmadan ve kendi kültürlerini devam ettirerek bir arada yaşamaları durumuna çok kültürlülük denilmektedir.

Çok kültürlülük kavramının hedefinde, aynı toplum içerisinde yaşayan farklı kültürel kimliklere sahip kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde çatışma yaşamadan barış içerisinde yaşamaları ve politik haklardan eşit bir biçimde yararlanmaları vardır (Özensel, 2013: 5). Herhangi bir ırkın veya mensubun baskınlığı oluşmadan herkesin eşit haklar içerisinde, kendi inanç ve özgürlüklerini yaşayabilmeleri anlamına gelmektedir.

Çok kültürlülük bir bakıma çeşitlilik vurgusu da yapmaktadır. Bu çeşitlilik cansız ve durağan olmayıp, aksine insanların yaşadıkları coğrafya, içinde buldukları ortam ve daha birçok etmene bağlı olarak oluşan hareketli bir yapının ifadesidir. Dolayısıyla böyle bir çeşitlilik bizi parçalara ayırmak yerine, birleştirici bir rol üstlenmelidir (Aktaran: Başaran, 2017). Bu bağlamda çok kültürlülük, farklılıkları ayırıştırmanın ve herhangi bir çatışmayı ve herhangi bir grubun üstünlüğüne fırsat vermeden insanların bir arada yaşamalarını hedeflemektedir.

Bir başka açıdan değerlendirildiğinde çok kültürlülük, salt farklılıklar ve kimliklerle ilgili bir kavramı ifade etmemekte, kültürle kaynaşmış, iç içe geçmiş ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar ve uygulamalar bütünüyle de alakalıdır (Parekh' ten Aktaran: Başaran, 2017). Kanada, çok kültürlü toplumsal yapısıyla, son yüzyılda ortaya çıkan dünyanın 'küresel bir köy' olmaya başlaması gerçeğini yansıtan bir ülke durumundadır. Küreselleşme olgusuyla birlikte tüm dünya ülkelerini etkisi altına almaya başlayan uyum ve entegrasyon sorunları Kanada'nın da kurulduğu günden bu güne karşı karşıya kaldığı en önemli olgulardan birisidir. Bir göçmen ve mülteci ülkesi olan ve çok kültürlülüğe örnek teşkil eden Kanada, üretmiş olduğu yasal düzenlemeler ve günlük hayatta kullanılabilir örnek uygulamalar nedeniyle çok kültürlülük konusunda önde gelen örneklerden biridir.

Amerika'daki bir potada erime anlayışının aksine Kanada'da farklılıklarıyla bir arada olunması anlayışı vardır. Bu durum da göçmen ve mülteciler için uygun yaşam koşulları açısından Kanada'yı cazip kılmaktadır. Bu durum Kanada'yı; herhangi bir baskı ve asimilasyon hareketine maruz kalmayacaklarını garanti altına alan mülteciler için ulaşılması güç ancak hedef bir ülke haline getirmektedir.

Bu anlamda Kanada, dünya geneline bakıldığında iyi örnek oluşturabilecek bir yapıdadır. Yerli halkın nüfusunun savaşlar ve bölgesel saldırılarla giderek azalmasıyla birlikte artan göç hareketleri, ülkede birçok farklı milletten insanın bir arada yaşamalarını kaçınılmaz kılmıştır. Farklılıklarıyla birlikte bir ülke toprağı sınırları içerisinde yaşama koşullarını anayasal olarak zamanla düzenlemişlerdir.

Bu doğrultuda, Kanada çok kültürlülük olgusunu vurgulayan ve Anayasasında buna yer veren ve Çok Kültürlülük Bakanlığı olan ilk ülke olarak dikkat çekmektedir.

Günümüzde de bu durum aynı şekilde, hatta daha da ayrıntılı düzenlemeler ışığında devam etmektedir. Her ne kadar zaman zaman yapılan bazı anket ve sosyal çalışmalarda en çok nüfusa sahip olan milletlerin ve ülkeye ilk göç eden İngiliz ve Fransızların kendilerini ülkenin asıl sahibi olarak tanımladıkları dikkat çekse de yasal olarak hiçbir millete ayrıcalık tanınmamıştır.

Özetle; Kanada çok kültürlü bir ülke olmasına rağmen, yasal düzenlemeler ve ülkede yaşayanların sosyal algısı herkesin eşit olduğu bilincini arttırmaya yöneliktir. Böylece toplumsal olarak uzlaşmaya dayalı, herhangi bir milletin üstünlüğünden münezzeh bir toplum oluşturulmuştur.

3.3.3. Kanada'nın Göç Politikası

Çok kültürlülükte örnek sayılabilecek ön görüye sahip olan Kanada, bu özelliğiyle göç açısından cazip bir ülke durumuna gelmiştir. Dolayısıyla bu alanda da yasal düzenlemeleri dikkat çekmektedir.

Kanada'nın çok kültürlülük esasına dayanan göçmen politikasını "geçici göçmenler" (temporary immigrants) ve "kalıcı göçmenler" (permanent immigrants) olarak iki ana grupta incelemek gerekmektedir. Geçici göçmen statüsünde Kanada'ya gelenler, eğitim, gezi, mevsimlik işçi vb. gibi gerekçelerle ülkeye gelip vaat edilen sürenin sonunda ülkelerine geri dönecekleri belli olan kişilerdir ve kendi ülkelerindeki vatandaşlık haklarına tabidirler. Daimi oturma hakkına sahip olan göçmenler statüsünde ise, ülkeye yerleşmek için başvuru yapmış olup gerekli şartları yerine getirdikleri tescil edilen ve Kanada vatandaşlığına kabul edilen kişilerdir. Bunları Kandemir'in ifadeleriyle 4 grupta inceleyebiliriz:

- 1- Ekonomik nedenle gelen göçmen grubu: Nitelikli göçmenler, iş adamları, bakıcı olarak gelenler ve eyalet aday göçmenlik programlarından gelenlerdir.
- 2- Aile sınıfı: Bu sınıf, Kanada göçmenlerinin ya da vatandaşlarının aile birleşimi dosyalarında belirtilen eşleri, çocukları ve anne-baba ya da dede-nine gibi diğer aile büyüklerini kapsamaktadır.
- 3- Mülteciler: Hem hükümet destekli programlarla hem de özel olarak finanse edilen programlarla Kanada'ya yerleşen mülteciler ve Kanada dışında yaşayan ve bakmakla yükümlü oldukları aile üyeleri bu gruba dahildir.
- 4- Diğer göçmenler: Bu gruba insani ve şefkat temellerinde kabul edilenler ya da kamu politikası gerekçeleriyle kabul edilenler ve geçici izin sahipleri ve sınır dışı edilme işlemleri ertelenen göçmenler ve siyasi sığınma başvurusu yapanlar da dahildir (Kandemir, 2018).

Görüldüğü gibi, Kanada göç olgusu üzerine kurulmuş olan kozmopolit bir ülke olması nedeniyle, göç ve göçmen konularını kendi yasal düzenlemeleri ile belirginleştirmiştir. Kişilerin hangi durumlarda ve hangi statüde ülkeye göç başvurusunda bulunacakları ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Bu konuda profesyonel adımlar atan Kanada, göç ve göçmen konularında tecrübeli ve bu durumu devlet yönetimine entegre edebilmesi açısından başarılı bir ülke olarak görülmektedir.

3.3.4. Kanada'nın Göçmen ve Mülteci Kabulünde Uyguladığı 'Puan Sistemi'

Kanada'da uzun yıllardan beri göçmenlik başvurularında puanlama sistemi kullanılmaktadır. Bu sistemde göçmenlik veya mültecilik talebinde bulunanların öncelikle Kanada devleti, yetkili kuruluşlar ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından yapılan göçmenlik değerlendirmesinde on farklı kriterden belirlenen düzeyde yeterli puanı alması gerekmektedir. Başvuruların kabulü ise; yaş, eğitim seviyesi, mesleki yeterlilik ve mesleki tecrübe düzeyi, İngilizce/Fransızca dil bilgisi ve Kanada'da yaşayan akrabaları olup olmadığı gibi bazı faktörlere göre değişmektedir. Ülkeye göçmen olarak kabul edilebilmenin en önemli kriteri, yapılan değerlendirme sonucuna göre en az 67 puan almaktır.

Bu sistem iki aşamalı olarak işletilmektedir. Kanada'ya gitmek isteyen adaylardan bir havuz oluşturulmakta ve başvuracakları programın kriterlerine sahip olmaları beklenmektedir. İlk şartlara sahip olup onaylanan adaylar öncelikli olarak havuza yerleştirilerek ilk aşamayı tamamlamış olmaktadır. Yeterli puan verilerek havuza yerleştirilen adaylar arasında puan sıralaması oluşturulmaktadır. Buna göre ilk sırada olanlara davetiye gönderilerek ikinci aşamaya geçilmektedir. İlk aşamayı geçen adayların 60 gün içerisinde daimi ikamet başvurularını tamamlamaları ve gerekli yasal aşamaları bitirmeleri istenmektedir. Yeterli puanı alamamış olanlar ise, ülkeye kabul edilmemekte veya ülke içerisinde bulunuyor olmalarına rağmen belirli bir süre içerisinde sınır dışı edilmeleri gerekmektedir.

Ekspres giriş sisteminde ise göçmenlik kabulü için yapılan değerlendirmelerde öncelikli olarak puan sıralamasında, genellikle 18 ile 35 yaş arasında olan, lisans veya lisansüstü eğitimine devam eden adaylar yer almaktadır. Kanada hükümeti her katılımcıya kriterlerinin uygunluğuna göre adaylara puan vermektedir. Özellikle Kanada'da en az bir sene iş tecrübesi olanlar, Kanada'da çeşitli üniversitelerde eğitim almış olanlar, Kanada'daki bir işyerinden iş davetiyesi alanlar ve Fransızca veya İngilizceyi ileri seviyede bildiklerini belgelendirebilenler puanlama sisteminde ön sıralarda yer almaktadırlar.

Devlet destekli yürütülen uygulamaların yanı sıra, Kanada eyaletleri de kendi bünyelerinde göçmenlik sistemlerini daha faal olarak işletmektedirler. Özellikle son yıllarda Kanada'da bulunan pek çok eyalet ekspres giriş sistemi ile kendi bölgelerinde ihtiyaç olarak görünen alanlarda uzman olduğu düşünülen nitelikte göçmen almak için önemli gelişmelere imza atmaktadırlar. Böylece bölgesel olarak hangi iş gücü alanında ihtiyaç varsa o açığı kapatmak amacıyla aranan vasıflara sahip olan göçmenler tercih edilmektedir. Bu durum da, nitelikli göçmen kabulü konusunda Kanada'yı başarıya götüren önemli adımlardan olarak görülmektedir.

Görüldüğü gibi Kanada'ya kalıcı oturma hakkı için başvuruların kabulü puan sistemine dayalı olarak değerlendirilmektedir.

3.3.5 Kanada'nın Geçici Oturma Hakkı Talebinde Bulunan Mültecilere Yönelik Uygulamaları

Kanada kuruluş konseptine uygun olarak göç konusunda oldukça işlevsel uygulamalara öncülük etmektedir. Ülkeye geçici olarak çeşitli sebeplerle sığınmak isteyenlerin de bu sisteme dahil edildiği görülmektedir. Bu gerçeklik de, herhangi bir milletin tahakkümü altına girmeyeceği ve farklılıklarına rağmen eşit haklara sahip olarak bir yaşam sürebileceğini düşünen mülteciler için de cazip bir fırsattır. Özellikle son yıllarda Suriye, Irak ve İran'da yaşanan çatışmalar sonucunda tüm Dünya'yı yakından ilgilendiren göç sorunu göz önüne alındığında Kanada'nın sistemsal göç politikaları ve yaşam standartları bu bölgelerde can güvenliği kalmayan gruplar için bir fırsata dönüşmüştür.

Kanada'ya siyasi olarak, yaşam hakkının kısıtlandığı veya tehlikede olduğu gerekçesiyle sığınma talebinde bulunanlar, ayrıntılı olarak doldurmak zorunda olduğu BOC adı verilen form ile değerlendirilmeye alınır ve sonucuna göre kabul veya reddedilir.

Aynı durum ülke sınırında yakalanıp sığınma talebinde bulunanlar veya yasal olmayan yollarla ülke sınırları içerisinde yakalananlar için de geçerlidir. Her şehirde kurulmuş olan CIC Ofisine başvuru yapıp bu sürece dahil edilmiş olurlar.

Kanada sınırları içinde sığınma talebinde bulunulduğunda BOC (Basis of Claim Form) formunun doldurulup hemen ilgili görevliye teslim edilmesi gerekir. Her iki durumda da uygun görülen başvurular görevli tarafından yetkili kurum olan RPD'ye (Refugee Protection Division) gönderilir ve sığınma talebi süreci böylece başlamış olur. Ancak BM, UNICEF veya benzeri bir evrensel kurum tarafından Kanada Hükümetine önerilmiş olan mülteci ve sığınmacılar, önerilen mülteci olarak nitelendirilmeleri nedeniyle öncelikli grup olarak görülmektedir.

Bunun için ülkesinin dışında bulunan ve Kanada topraklarında izinsiz yakalanan sığınmacılar: ırk, din, siyasi görüş, milliyet ya da belli bir toplumsal çatışma gibi haklı sebepler sunarak zulüm göreceği korkusu taşıdığını ve bu yüzden ülkesine geri dönemediklerini bildirenler bu sınıftan sayılır. Mevcut ülkesinde yaşam hakkının elinden alındığını savunan ve belgelendiren kişiler öncelik sıralamasına alınmaktadır. Bu statüde olan mülteciler genellikle Kanada Hükümeti veya çeşitli organizasyonlar tarafından finanse edilmektedirler. Ayrıca geçici sığınma talebinde bulunanların ülkenin iç kesimlerindeki belirli eyaletlere yerleştirilmesi de göze çarpmaktadır. Bu durumun da mültecilerin buldukları bölgelere yapılacak düzenlemeler açısından bütünlük sağlayıcı olduğu söylenebilir. Bu statü de Kanada'ya göç etmek ve sığınmak isteyen mülteciler için köprü görevi gören ülkeler ve kurumlar gerçeğini meydana çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, Kanada'ya göç etmek isteyen mülteciler öncelikli olarak BM veya başka kurumlar aracılığıyla mülteci statüsü edindikten sonra Kanada'ya sığınma talebinde bulunursa, öncelikli olarak değerlendirmeye alınacağını garanti altına almaktadır.

Ülkenin en büyük gerçekliği ve toplumsal yaşamın bir parçası haline gelen göç ve göçmenlik olgusu görüldüğü üzere sistemsal olarak aktif bir şekilde işletilmektedir. Bu durum da ülkesinde can ve mal güvenliği olmadığını düşünen sığınmacılar için Kanada'yı öncelikli göç edilesi bir ülke haline getirmektedir. Göç alma konusu yeni bir olgu olmadığı için, Kanada'nın farklı kültürleri özümseme ve içinde yaşatma konusunda deneyimli bir ülke olduğu söylenebilir (Engül, 2017).

Kanada'nın göç konusunda öncelikli hedef ülke olmasında daha iyi yaşam koşulları ve kültürel farklılıkların olumsuzluk olarak görülmemesinin yanı sıra eğitim alanında da çocukların en az mağduriyetle eğitim sistemine dahil edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda öncelikle Kanada eğitim sistemini genel hatlarıyla inceledikten sonra mülteci öğrencilere yönelik yapılan düzenlemeler üzerinde durulacaktır.

3.3.6 Kanada Eğitim Sistemi

Kanada eğitim sistemini inceleyecek olursak:

1-Okul öncesi : Zorunlu eğitim kapsamında değildir ve 3-5 yaş arası

2-İlkokul : 6 ila 8 yıl arası (6-12/14 yaş grubu arası)İlkokul ve ortaokulun programları 4 temel alanın öğrenme becerileri kazandırılması beklenmektedir:

a- Okur yazarlık ve iletişim

b- Problem çözme

c- İnsan ilişkileri

d- Teknoloji

3-Ortaokul :3 yıl (12-15 yaş arası)İlköğretimde ortaöğretime geçişte sınav sistemi yoktur. Öğrencinin başarısına göre kayıt yapılabilir.

4-Lise : 3 yıl (15-18 yaş arası)Ortaöğretim 4 ila 6 yılı kapsamaktadır ve zorunlu eğitim kapsamındadır. Liseleri 2 ana başlık altında inceleyebiliriz:

- a- Akademik Liseler
- b- Mesleki Eğitim Programları uygulayan liseler
- c- Meslek Okulları (1- 3 yıl programlar, lise 2'den sonra)
- d- Çıraklık Mesleki ve Teknik Okullar (1-4 yıl program uyguluyorlar. 10.yıldan sonra)

5-Kolejler/Üniversite :

- a- Kolejler (1-3 mesleki eğitim programı uygulayanlar)
- b- Kolejler (3-4 yıllık program uygulayan akademik okullar-Lisan eğitimi veriyor)
- c- 3+ Üniversiteler

(T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Kanada)

3.3.7 Kanada'daki Mülteci Öğrencilerin Eğitime Entegrasyonu

Kanada, çok kültürlü ve göçmen odaklı bir ülke olması hasebiyle pek çok göç alan ülkeye uygulamaları açısından örnek teşkil etmektedir. Çok kültürlülük politikasını farklılıkları asimile etmeden bir arada çeşitlilik yaratarak ve bu çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul gördüğü Kanada'nın mülteci öğrencilerin eğitime entegrasyonunda da aynı anlayış ile çalışmalar yaptığı görülmektedir.

Çok kültürlü diğer ülkelerle mukayese edildiğinde eğitimde fırsat eşitliği ve her bireye ulaşılabilirliği öncelikli hedef haline getiren Kanada'da öğrencilerin becerilerini işe çevirmede 'etnik ayrımcılığa' en az seviyede maruz kalan bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Eğitime erişilebilirlik konusunda eşit muamele gören öğrencilerin kazandıkları becerilerle hayata hazırlanmaları ve emeklerinin karşılığını alabilir olmaları da Kanada'nın çok kültürlü eğitim anlayışının başarılı olduğunun bir göstergesidir.

Bu başarıda Kanada mülteci öğrencilerin eğitime entegrasyonu ile ilgili çalışmaların katkısı büyük olduğu gibi, puan sistemine dayalı olarak kalifiye mülteci alımı ile de bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Kanada için çeşitlilik çok kültürlülük normları vasıtasıyla normalleşmiştir. Ayrıca mültecilerin toplumsal hayata entegrasyonu ve oryantasyonu için ulaşılabilir danışma ve katılım mekanizmaları ve dostane bir ortam oluşturdıkları gözlenmiştir.

Kanada'nın çok kültürlü toplumsal yaşam ve eğitim alanındaki başarısının ülke genelindeki öz anlayış ve tavırların bireylere tesir ettiğini, kurumsal olarak da bu tavırların desteklendiğini ve bu vesileyle de yeni gelen mültecilerin güven ortamı içerisinde karmaşaya sebep olmadan bu çarkın içerisinde uyumlu hale geldiğini görmekteyiz.

Kanada eğitim felsefesine bakacak olursak, temelde eşitliğe dayalı, herkese adil imkan sağlamayı hedefleyen, kapsayıcı bir eğitim anlayışına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kanada mülteci öğrencilerin eğitime entegrasyonunda dikkat çeken ikinci unsur kapsayıcı eğitim (inclusive education) anlayışıdır. Kapsayıcı eğitim öncelikle öğrenme engeli olan öğrencilere yönelik geliştirilen bir anlayış olmasına rağmen zamanla kapsamı genişletilmiş ve tüm öğrencileri içine dahil eden bir anlayışa dönüşmüştür.(inclusiveeducation.ca)

Kanada'da kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin okullarda yaşlarına uygun, düzenli sınıflarda okumaları ve okul hayatının tüm yönlerini öğrenmek, katkıda bulunmak ve katılmak için desteklenmeleri anlamına gelir. Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin birlikte öğrenmeleri ve katılmaları için okulları, sınıfları, programları ve faaliyetleri nasıl geliştirilip tasarladığı ile ilgilidir (Göksoy, 2019). Kapsayıcı eğitim anlayışı Kanada'da eğitim sistemi içerisindeki tüm çeşitli grupları içine alan, bütünlendirici bir anlayışa dönüşmüştür. Kanada'da pek çok bölgede kapsayıcı eğitime tüm öğrenciler dahil edilmiştir. Bu anlayışın temelinin de değişim ve uygulama olduğunu görmekteyiz. Mülteci öğrencilere yansıyan boyutunda da, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre tam zamanlı veya yarı

Semra AYDIN

zamanlı olmak üzere devlet okullarına yerleştirildikleri ve öğrencilerin ihtiyaç görülen alanlardaki becerilerini arttırmak amacıyla ders veya okul dışı çeşitli faaliyetlere yönlendirildikleri görülmektedir. Öğrencilerin öğrenme engeli veya farklı bir eksikliğinin olması akranlarıyla bir arada eğitim almasına engel görülmemektedir. Ülkenin içinde bulunduğu çok kültürlü çeşitlilik gerçeğinin eğitime de aynı mantalite ile yansması olarak desteklenmektedir. Nasıl ki insanlar farklılıklarıyla bir arada yaşıyorlarsa aynı şekilde farklılıklarıyla bir arada eğitim görmektedirler.

Mülteci öğrencilerin de bu kapsayıcılık ilkeleri çerçevesinde eğitime alınmaları, öğrencilerin daha kısa sürede başarılı olabilmelerini ve toplumsal hayata akranları ile birlikte daha çabuk adapte olmalarını sağlamaktadır.

Kanada'nın, PISA ve uluslararası düzenlenen eğitim araştırmalarının sonuçlarına göre en üst sıralarda yer almasının tesadüf olmadığını, sistemli bir planlamanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Dünyada en çok göç alan ülkelerden biri olmasına rağmen ülkeye yeni gelmiş olan mülteci ve göçmenlerin toplumsal hayata ve eğitime entegrasyonunda bu kadar başarılı görülmesi PISA sonuçlarına da yansımıştır.

Kanada PISA 2012 sonuçlarına göre (PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful, Vol: IV); matematik, okuma becerisi ve fen bilimleri alanlarında diğer ülkelerin üzerinde bir sonuç elde etmiştir. Eğitim erişilebilirlik ve katılım oranının yanı sıra, yükseköğretime geçiş oranı da oldukça yüksektir. Bu oran, mezun olanların iş hayatına katılımı açısından da diğer ülkelere oranla yüksek seviyededir. Bu da Kanada'nın PISA sonuçlarının işsizlik oranının en düşük olduğu ülke olarak yansımaları sağlamıştır.

Kanada Hükümeti'nin eğitime ayırdığı bütçenin de pek çok ülkenin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu anlamda hükümet eyalet ve bölgelerin planlamalarını ve ihtiyaçlarını destekler, programlarına bütçe ayırır, okul çevresini zenginleştirir ve eğitim materyallerini ve çalışanlarını destekler.

İki dilde eğitim veren bir ülke olarak Kanada okuma ve anlama becerisi açısından PISA sonuçlarında en üst sıralarda yer almaktadır. Akademik olarak ülkede doğan göçmen öğrencilerin, başka ülkede doğup Kanada'ya göçmen veya mülteci olarak gelen öğrencilerden belirgin bir farkla daha az başarılı olmayışı da Kanada eğitim sisteminin başarısı olarak addedilebilir.

Mülteci olarak ülkeye giriş izni verilen bireylerin zorunlu eğitim çağındaki çocukları her şehirde bulunan göçmen ve mülteci ofislerine yönlendirilip adrese dayalı olarak çeşitli okullara yerleştirilmektedirler. Bu okullarda öncelikli olarak İngilizce veya Fransızca dil yeterlilik seviyeleri belirlenip, gerekirse hızlandırılmış okul dışı dil eğitim kurslarından destek alınarak öğrenciler denklığı verilen sınıflara yerleştirilir. Yani yıl kaybı ve uyum sorunu yaşanmadan öğrencilerin dil yeterlilikleri kazanması sağlanırken akranları içerisinde de sosyal hayata adapte olması desteklenmektedir.

Özellikle mülteci olarak Kanada'ya yeni gelmiş olan öğrencilerin de eğitime ve toplumsal hayata kanalize edilebilmesi için eşitlikçi eğitim anlayışı ve eğitime verilen maddi manevi önemin katkısı büyüktür. Kanada Hükümeti okullarda eşitliği arttırmaya ve ayrımcılığı en aza indirmek için gerekli çalışmaları destekler.

Okul dışında da velileri ve öğrencileri destek ve yardım alabilecekleri kurum ve kuruluşlara (sağlık, öz bakım, okul sonrası programları, eğitimi destekleyici kurslar ve aile desteği vb.) yönlendirir.

Mülteci öğrencilerin okuldaki dezavantajlı durumlarını düzeltebilmek için eşitlikçi bir anlayışla okul içi ve dışında kapsayıcı programlar düzenlenmektedir. Böylece okul içerisinde dışlanmalara ve dil yetersizliğinden mütevellit asosyalleşmeye mahal vermeden akranları ile uyum içerisinde eğitim alması sağlanırken, okul dışında düzenlenen faaliyetlerle birlikte öğrencilerin yabancı olduğu çevreye de uyum sağlamaları hedeflenmektedir. Bu doğrultuda gerek okul tarafından desteklenen oryantasyon programları gerekse yakın civardaki çeşitli kuruluşlardan yardım almaları sağlanmaktadır. Böylelikle dil yeterliliği sorununu aşan mülteci öğrencilerin sosyal anlamda da içe kapanmadan, uyum sağlamaları planlanmış olacaktır.

Psikolojik olarak ise kendisini toplumda dışlanmış hissetmeyen, diğerlerinden farklı olduğunun düşünülmediğini hisseden öğrencilerin de uyum süreci hızlanmaktadır.

Kanada eğitim sisteminin bir belirgin özelliği de programların merkezi olarak hazırlanmaması, bölgesel olarak hazırlanan programların hükümet tarafından onaylanıp desteklenmesidir. Hatta okulların bütçe giderleri ve ihtiyaçları da bölgesel olarak belirlenmekte ve hükümet buna büyük önem vermektedir. Programların maddi boyutu ve uygulama aşamasının bölgesel olarak belirlenmesi, mülteci öğrencilerin buldukları bölgelerde tespit edilen ihtiyaçların ivedi olarak çözüme ulaştırılmasını ve toplumsal olarak yaşanabilecek uyum sorunlarının engellenmesine katkıda bulunmaktadır.

Okul dışı uyum amacıyla yapılan faaliyetler öğrencilerin ilgi alanlarının ve yeteneklerinin tespit edilmesinde ve geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. İlgi alanı ve becerileri doğrultusunda eğitim almaya yönlendirilen öğrenciler, ileriki yıllarda yükseköğretim ve mesleki eğitimle birlikte kendilerini istihdam edecek mesleklere yönelmiş olmaktadır.

PISA 2012 raporları da bu durumu doğrular niteliktedir. Öğrencilerin eğitim aldıkları ve uzmanlaştıkları alanlarda çalışma oranlarının diğer ülkelere oranla Kanada 'da en üst düzeyde olması da tüm bu uygulamaların başarıya ulaşmış sonuçları olarak değerlendirilebilir.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada son yıllarda Orta Doğu'da yaşanmakta olan istikrarsızlıklar ve çatışma ortamından dolayı Türkiye ve Dünyanın gündeminde olan 'göç' olgusu üzerinde durulmuştur. Göç nedeniyle hem göçmen ve mültecilerin yaşadıkları uyum problemleri hem de göç edilen yerlerin uyumlu hale getirilebilmesi için yapılan uygulamalar, bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Araştırmada, küresel bir sorun haline gelen göç ve mültecilerin yaşam koşulları sorunu eğitim perspektifinden incelenmiştir.

Türkiye komşu ülkelerdeki çatışmalardan dolayı göç istilasının ilk hedefi olma gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde mültecilere ev sahipliği yapmak durumunda kalan ülkemiz, gerek ekonomik, gerekse mültecilerin toplumsal hayata entegrasyonu alanlarında gereken hızla yetişememiş görünmektedir. Türkiye, hızla cevap vermek zorunda kaldığı sorunların hızına yetişememiş durumdadır. Ülkemizin bu duruma hazırlıksız oluşu gereken tedbir ve düzenlemelerin zamanında hayata geçirilememesi birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Dünya geneline bakıldığında pek çok ülkenin Türkiye kadar duyarlı davranmadığını ve göç konusunda bazı önleyici tedbirler aldığını görmekteyiz. Türkiye göç gerçeğiyle baş başa bırakılırken, yaşanan insanlık dışı şiddete maruz kalan insanlar da kaderlerine terk edilmişlerdir.

Ancak Kanada, göç ve göçmen temeline dayalı kurulan bir ülke olarak Türkiye' ye örnek teşkil edebilecek bir ülke olarak görülmektedir.

Bu doğrultuda, mevcut çalışmada Kanada'daki mülteci uygulamaları hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Ayrıca mültecilere yönelik olarak eğitim alanındaki uygulamalar incelenmiştir. Mevcut çalışmada eğitim alanında görülen yetersizliklere ışık tutması amacıyla Kanada'daki örnek uygulamalar dikkate alınarak Türkiye'de ne tür çalışmalar yapılabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

Araştırma kapsamında belirlenen, mülteci öğrencilerin eğitime entegrasyonu ve ev sahibi konumundaki öğrencilerin bu duruma uyum sağlayabilmesi için neler yapılabileceğine dair öneriler kısmında cevap aranmıştır.

5.ÖNERİLER

5.1Türkiye'de Mülteci Öğrencilerin Eğitime Uyumlu Hale Getirilebilmesi İçin Yapılması Gerekenler İle İlgili Öneriler

1- Öncelikle ülke çapında her ilde bulunan Göç İdaresi birimine ilaveten her ilde veya aşamalı olarak belirli bir sayının üzerinde mültecinin ikamet ettiği tespit edilen illerde mutlaka Mülteci Danışma Bürosu gibi merkezlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Hangi ilde olursa olsun gelen mülteciler öncelikli olarak ihtiyaç duydukları alanlarda yönlendirme ve danışma hizmeti almalıdırlar. Böylece eğitim çağındaki mülteci çocukların eğitim sistemine dahil edilme süreci hızlanabilir. Bu sayede zorunlu eğitim çağında olup okullaştırılmamış mülteci çocukların en aza indirilmesi sağlanabilir.

2- İkamet ettikleri adreslerle ilintili olarak okullara yerleştirilen mülteci öğrencilerin denklik komisyonlarınınca uygun görülerek yerleştirildikleri okullarda da öğretmenlerden oluşan 'Mülteci Öğrenci Rehberlik Komisyonu' gibi bir komisyon oluşturulmalı. Hatta okullardaki mülteci öğrenci sayısı dikkate alınarak Rehberlik Servisi gibi

'Mülteci Öğrenci Rehberlik Servisi' kurulabilir. Burada çalıştırılmak üzere de aynı şekilde gelen mültecilerden eğitim seviyesi ve mezuniyet kriterleri dikkate alınarak görevlendirmeler yapılabilir. Böylece, hem eğitim seviyesine göre mültecilere istihdam olanağı sağlanmış olur hem de öğrencilerin okullarda ve okul dışı faaliyetlerde uyumlu hale getirilebilmeleri hızlandırılabilir.

3- Mülteci öğrencilerin eğitime entegre edilebilmesinde öncelikli sorun olarak görülmekte olan 'Türkçe dil yeterliliğine' ivedi çözümler getirilmelidir. Bu amaçla mülteci öğrenciler öncelikle kendi sınıf seviyelerinde akranlarıyla eğitimine devam ederken okul sonrasında düzenlenen takviye kurslarında bu alanda desteklenebilirler. Bu öğrenciler okullar tarafından düzenlenen kurslara ilaveten belediyeler veya diğer sivil toplum kuruluşları tarafından açılan Türkçe dil kurslarına yönlendirilebilirler. Böylece okullar dışı çevreden desteklenmiş olacağı gibi, okulların iş yükü olarak görülen sorumlulukların da hafifletilmesi sağlanacaktır. Ayrıca bu durum kendi kaderlerine terk edildiklerini hisseden okul yönetimi ve öğretmenleri psikolojik olarak da güçlendirecektir. Okullar ve öğretmenlerin dış çevre tarafından desteklenmeleri konuyla ilgili toplumsal bir farkındalık yaratacaktır. Böylece mülteci öğrenciler eş zamanlı olarak akranlarıyla birlikte eğitim sisteminde var olmayı sürdürürken okul dışında da Türkçe öğrenmeye devam edeceklerdir. Dolayısıyla toplumsal uyum süreci hızlanacaktır.

4- İl merkezlerinde oluşturulacak olan Mülteci Danışma Bürosunda mülteci öğrenci ve ebeveynlerin yararlanacağı psikolojik destek birimleri oluşturulmalıdır. Bu vesileyle toplumsal hayata uyum sağlamakta güçlük yaşayan mültecilerin destek almaları ve toplumsal hayat uyumlu hale getirilebilmeleri sağlanabilir.

5- Türkiye'de okullara yerleştirilen mülteci öğrencilerin geçmişindeki olası rahatsızlıkları veya sağlık problemleri gibi kişisel bilgilerine ulaşmak imkansız durumdadır. Bunlara ilaveten bu öğrencilerin mevcut ülkedeki yaşam koşulları hakkında da ön bilgi sahibi olunamamaktadır. Çoğu mülteci öğrencinin maddi ihtiyaç sahibi olduğu varsayılmaktadır. Ancak bunun tam tersi olduğu durumlar da söz konusudur. Dolayısıyla okulların ve mülteci öğrenciler ile çalışan öğretmenlerin bu öğrencilerle ilgili edinebildikleri bilgilerin kısıtlı ve sadece veli veya öğrencinin sözlü beyanına tabi olması bazı aksaklıklar doğurmaktadır. Bu durumu daha güvenli hale getirebilmek adına, İl Millî Eğitim Müdürlüklerince mülteci öğrencilerin okullara kaydı e-okul üzerinden yapılırken kişisel bilgiler bölümüne öğrencilerle ilgili özel bilgilerin işlenerek okulların resmi olarak bilgilendirilmesi sağlanabilir. Böylece mülteci öğrencilerle ilgili birinci elden gerçekçi bilgiler ışığında uyum çalışmaları hızlanmış olacaktır.

6- Mülteci öğrencilerin velilerine yönelik okullarda oryantasyon programları ve Türkçe dil kursları düzenlenebilir. Ülkemizdeki okuma yazma seferberliğinde olduğu gibi göçmen anne-babaların okullar ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri adına, onları okullarda çeşitli kurs ve oryantasyon programlarına davet etmek veli-okul ve öğretmen iletişimine olumlu yansımaktadır.

5.2. Türkiye'de Ev Sahibi Öğrencilerin Mülteci Öğrencilerle Eğitim Görme Sürecine Uyum Sağlayabilmeleri İçin Yapılması Gerekenler İle İlgili Öneriler

1- Kanada'daki kapsayıcı eğitim anlayışında olduğu gibi sadece engelli öğrencilere yönelik kapsayıcı olma anlayışından sıyrılıp mülteci öğrencileri de içine alan bir forma dönüşmelidir. Ülkemizde de toplumdaki tüm bireylerin farklılıklarıyla bir arada olabilmesi bilinci oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda öncelikle uygulamaları hayata geçirecek olan okul yöneticileri ve öğretmenleri hizmet içi eğitim seminerlerine alınmalıdır. Bu seminerlerde sadece teorik bilgilendirmeler yapılmamalı aksine, örnek ve benzer uygulamalar üzerinden aşamalı olarak bilgilendirmeler yapılmalıdır. Benzer durumda olan okul yöneticileri bir araya getirilip yaşadıkları sorunları paylaştıkları ve bu sorunlara sundukları çözüm önerilerini tartıştıkları çalıştaylar düzenlenmelidir. Böylece sahada yaşanan gerçekçi sorunlara gerçekçi çözüm yolları bulunmuş olacaktır. Bu doğrultuda da örnek uygulamalar hayata geçirilmiş olacaktır.

2- Basın yayınlar ve medya aracılığıyla ev sahibi durumundaki ebeveyn ve çocuklara popülist yaklaşımlardan uzak, gerçekçi bilgilendirmeler yapılmalıdır. Kanada'nın çok kültürlülük anlayışı dikkate alınarak mülteciler konusuna toplumsal farkındalığın artması sağlanabilir. Türkiye'de yaşayan ve alt kimliklerinde kendilerini farklı millet isimleriyle tanımlayan Türk halkının farklı milletlerle bir arada yaşamaya adapte olması güç olmayacaktır. Ancak bu duruma toplumu psikolojik olarak hazırlamak ve çok kültürlülüğün bir zenginlik olarak görülmesini sağlamak gerekmektedir. Kısaca, mülteci olarak Türkiye'ye gelenler ve ev sahibi halkın bir arada yaşarken uyumlu hale getirilebilmesi için medyada ve basılı yayınlarda bilgilendirmeler yapılmalıdır.

3- Müfredatta ve ders kitaplarında mülteci öğrenciler ve uyum sürecine yönelik konular ve kelime bilgisi eklenebilir. Özellikle İlkokullarda Hayat Bilgisi, Ortaokullarda Sosyal Bilgiler ve Liselerde Tarih, Coğrafya ve İngilizce derslerine göç, göçmen ve mülteci konuları, günlük diyaloglar ve kelime bilgisi eklenebilir. Böylece öğrencilerin karşılıklı olarak önyargıları en aza indirilmiş ve aralarında empati kurulması sağlanmış olacaktır.

4- Farklı kültürlere ve alışkanlıklara mensup öğrencilerin bir arada yaşarken birbirlerine uyguladıkları akran zorbalığı ve ayrıştırmayı engellemeye yönelik oryantasyon çalışmaları yapılmalıdır. Milli Eğitim Müdürlüklerince mülteci öğrencilere yönelik düzenlenen projelere öncelik verilmeli, uygulama aşamaları ve yöntemleri bölgelere ve okul türlerine göre şekillendirilmelidir. Bu çalışmalar teorik anlatımdan ziyade pratikte uygulanabilir olarak kurum yöneticilerine anlatılmalıdır.

5- Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan web siteleri ve e-portallar oluşturulmalı ve okullardaki kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü' nün hazırladığı 'Kalite Takip Sistemi' ne benzer, merkezi yönetim tarafından takip edilen ve her ay okullar tarafından gerçekleştirilmesi planlanan örnek faaliyetler belirlenmelidir. Mülteci öğrenciler ve ev sahibi öğrencilerin uyumu için gerekli tedbirlerin alınması ve örnek faaliyetlerin belirlenmesi, okullardaki uyum sürecini hızlandıracaktır. Ayrıca okul yönetiminin de bu konuda işini kolaylaştıracağıdır.

6- Okulların hali hazırda yapmakta oldukları örnek uygulamaları paylaşacakları e-portalların da oluşturulması gerekmektedir. Böylece hangi durumda ne yapacağına karar vermekte güçlük çeken okul yöneticileri ve öğretmenler için uygulamalı veri tabanları oluşturulmuş olacaktır.

7- Eğitim düzeyi yüksek veya uygun görülen mültecilerin 'native speaker' (anadilde konuşan) olarak İmam Hatip Ortaokulları ve Liselerindeki Arapça derslerine yönlendirilmeleri ve belediyeler veya STK' lar tarafından finanse edilmeleri mültecilere istihdam sağlama konusunda katkı sağlayacaktır. Ayrıca, veli-okul yakınlaşması adına da eğitim sürecindeki uyum çalışmalarına katkı sağlayacağı gibi, ev sahibi öğrenciler için de mülteciler hakkında farkındalık oluşmasını sağlayacaktır.

8- Bu konularda örnek uygulamalarıyla öne çıkan okul yöneticileri ve öğretmenler il çapında müdürlüklerce veya Bakanlık çapında ödüllendirilmeli ve böylece bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması teşvik edilmelidir.

9- Ülke eğitim politikaları düzenlenirken ülkemizin gelecek teminatı olan öğrencilerimizin uyum problemi, ayrıştırmaya ve mağduriyet yaşamadan eğitim hayatına devam edebilmesi için 'Acil Durumlarda Eğitim' konulu alt yapı çalışması yapılmalıdır. Göç, afet ve sıra dışı durumlar oluşması durumunda, yaşanabilecek olumsuz durumlardan eğitim çağındaki çocuklarımızın etkilenmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir (Yelken, 2017).

KAYNAKÇA

- Abada, T., Hou, F. And Ram B. (2009). *Ethnic Differences in Educational Attainment among the Children of Canadian Immigrants*. Canadian Journal of Sociology, 34(1), 1-28.
- Akan, Y. ve Arslan, E. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Akıncı B., Nergiz A. ve Gedik E. (2015). *Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul*. Göç Araştırmaları Dergisi, 1, 2, 58-83.
- Anık, M. (2012). *Çok Kültürcülük ve Osmanlı Devleti*. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27, 117-130.
- Aydın, M. (2003). *Birlikte Yaşama Bağlamında Çok Kültürlülük*. Tezkire Dergisi, 1, 35.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2005). *Çok Kültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Balcı, A. (2018). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Başaran, E. (2017). *Çok kültürlülük olgusunun Kanada örneği ekseninde incelenmesi*. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7, 12.

BM (Birleşmiş Milletler). (1951). *Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi*.

BM (Birleşmiş Milletler). (1967). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol*.

Bunch, G. (2014). *An Analysis of the Move to Inclusive Education in Canada*. University of York, 18 (1), 1-15.

Buz, S. (2008). *Aile politikalarına mülteciler boyutunda bir bakış*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2(6), 1303- 0256.

Danış, A. D. (2004). *Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye*. Birikim, 184-185, 216-224.

Demircan, N. (2019). *Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Sorunlarının Giderilmesinde Okul Müdürü Liderliği*. Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi, 1, 1-19.

Deniz, T. (2014). *Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye*. 1, 175-195.

Ekici, S. ve Tuncel G. (2015). *Göç ve insan*. Birey ve Toplum, 5, 9, 9-22.

Engül, S. (2017). *Kanada'da göçmen olarak yaşamak ve Kanada vatandaşı olmak*, <http://serhatengul.com/kanadada-gocmen-olarak-yasamak-ve-kanada-vatandasi-olmak/> adresinden 13.12.2019 tarihinde alınmıştır.

Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı Eğitim*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya.

Goularas, G. B. Ve Sunata U. (2015). *Türk Dış Politikasında Göç Ve Mülteci Rejimi*. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2, 1, 12-40.

Göksoy, S. (2019). *Vatandaşlık eğitimi mi? Çok kültürlülük ve kapsayıcı eğitim mi?*. Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi, 2, 1-7.

Guo, Y. (2012). *Diversity in Public Education: Acknowledging Immigrant Parent Knowledge*. Canadian Journal of Education, 35 (2), 120-140.

Güllüpnar, F. (2012). *Göç olgusunun ekonomi politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme*. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 21.

Günay, R. ve Aydın H. (2015). *Türkiye'de çokkültürlü eğitim ile ilgili yapılan araştırmalarda eğilim: bir içerik analizi çalışması*. Eğitim ve Bilim, 40, 178.

<https://inclusiveeducation.ca/>.

İçduygu, A. ve Aksel, B. D. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslar arası Göç Örgütü Türkiye.

İçduygu, A, Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014), *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. MiReKoc Araştırma Raporları 1, İstanbul.

Kandemir, M. (2018). *Türkiye Ve Kanada Mülteci Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kara P. Ve Korkut R. (2010). *Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler*. Türk İdare Dergisi, 467, 153-162.

Kaya, İ. ve Aydın H. (2014). *Çoğulculuk, Çokkültürlü ve Çokdilli Eğitim*. Ankara: Anı Yayınları.

Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (3). Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Metin, Y. (2011). *Doküman incelemesi*. anka.edu.tr online, 1-5. <https://80.251.40.59/education.anka.edu.tr/aksoy/eay/eay/60506/ymetin.doc>. adresinden 13.12.2019 tarihinde alınmıştır.
- Meydan Larousse. (1969). İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslar Arası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2015). *Education Policy Outlook. Canada*: OECD.
- OECD, (2013). *PISA 2012 Results: What Makes Schools Successful. Resources, Policies and Practices*, (Vol: IV). PISA, OECD Publishing.
- Özcan, A. S. (2018). *Çokkültürlülük bağlamında Türkiye'nin Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikası*. Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4, 1, 18-29.
- Özensel, E. (2013). *Doğu toplumlarında ve Türkiye'de birlikte yaşama arayışı: çok kültürlülük mü? yoksa yeni bir model mi?*. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(3), 1-17.
- Özensel, E. (2012). *Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü*. Akademik İncelemeler Dergisi, 7, 1, 55-70.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özmen, H., Ekiz, D. (2013). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özmen, N. (2010). *Din, Göçmenler ve Entegrasyon*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38, 263-276.
- Polat, İ ve Kılıç E. (2013). *Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri*. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 10, 1, 352-372.
- Sağlam, S. (2006). *Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme*. Türkiyat Araştırmaları, 5, 34-44.
- Seydi, A, R. (2014). *Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31, 267-305.
- Şan, M. K. ve Öğür, B. (2016). *Çok kültürlülük söylemleri ve milliyetçiliğin dönüşümü*. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 11(1), 131-142.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. *Kanada*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *2016 Türkiye Göç Raporu*, 41,46.
- tdk.gov.tr, 2015.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü Ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayını, Türkiye Ofisi.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Vardar, N. (2015). *Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Arasındaki Farklar*. İstanbul: Bianet.

Semra AYDIN

Volante, L., Klinger D., Bilgili Ö. Ve Siegel M. (2017). *Making Sense of the Performance (Dis)advantage for Immigrant Students Across Canada*. Canadian Journal of Education, 40: 3.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yelken, E. (2017). *Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar ve Acil Durumlarda Eğitim*. Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2014). *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*. Turkish Studies, 9, 2, 1686-1705.